

A Bíróság tíz állam Európai Unióhoz való csatlakozásának 20. évfordulóját ünnepli: Új alkotmányos pillanat Európa számára

2004. május 1-jén tíz új tagállam csatlakozott az Európai Unióhoz: a Cseh Köztársaság, Észtország, Ciprus, Lettország, Litvánia, Magyarország, Málta, Lengyelország, Szlovákia és Szlovénia. Mind a polgárok, mind az országok számát tekintve ez volt a legnagyobb bővítés. Emellett ez a csatlakozás rendkívül sokféle nemzeti múlttal, jogi kultúrával és hagyománnyal gazdagította a közös európai uniós jogi térséget. Tekintettel egyfelől az uniós integráció 2004-re elért szintjére, másfelől a tíz új tagállam által képviselt sokszínűsége, e pillanat jelentőségét nem lehet eléggé hangsúlyozni. Elmondható, hogy a 2004-es bővítés önmagában alkotmányos pillanat – paradigmaváltás – volt, amely egy közös alkotmányos projektben egyesítette Kelet- és Nyugat-Európát. Az Európai Unió kiterjesztette saját értékeit és elveit Európa olyan részeire, amelyek történelme kiemelkedően összetett. Bár a tíz új tagállam a szabadság, az igazságosság és a jólét iránti különleges elszántsággal, és ezek reményében lépett be az EU-ba, ezt az elszántságot jelentős kihívások teszik próbára.

Az Európai Unió a tagállamok közötti lojalitáson és együttműködésen, valamint az uniós jog elsőbbségén alapul. Elismeri továbbá, hogy a nemzeti hagyományok sokszínűsége hozzájárul a közös projekthez. Az EUSZ hatodik preambulumbekzdése kifejezi azt az óhajt, hogy „elmélyítsék a [népek] közötti szolidaritást, miközben történelmüket, kultúrájukat és hagyományait tiszteletben tartják”.

Ez a konferencia a 2004-es bővítés 20. évfordulóját ünnepli, azt vizsgálva, hogy a bővítés mennyiben járult hozzá az uniós integrációs projekt előmozdításához. Vajon ez a bővítés az uniós jog nagyobb mértékű konszolidációját, illetve az Európai Unió hatáskörébe tartozó egyes területek részletesebb szabályozása irányában hatott? Vagy éppen ellenkezőleg, újabb akadályokat gördített az uniós jog alkalmazása elé? Milyen tanulságokkal szolgál 20 év elteltével az európai integrációs projekt szélesítése és elmélyítése? Vajon a legnagyobb bővítés – sikereivel és kihívásaival együtt – az európai polgárok erősebb unióját hozta létre?

A konferencia ezzel összefüggésben három különböző témakört jár körbe.

Első ülés. Az Unió legnagyobb bővítésének története

A berlini fal leomlása után új szelek fújtak Európában. Több keleti és déli ország, különösen azok, amelyek a totalitarizmus szorításából szabadultak, szinte azonnal kifejezte azon szándékát, hogy csatlakozni kíván az EK négy gazdasági szabadságán és a tisztességes versenyen alapuló közös belső piachoz. Az Európai Unió (akkoriban Európai Közösség) bővítésére való felkészülésként az Európai Tanács 1993-as koppenhágai ülésén megállapított bizonyos kritériumokat (ezek az az úgynevezett koppenhágai kritériumok), amelyeket az Európai Tanács 1995-ös madridi ülésén megerősített, és amelyeknek a tagságra pályázó államoknak meg kell felelniük. Ez beindította az egyik legnagyobb reformfolyamatot Európában – egy hatalmas „építkezést” – amelynek során a csatlakozni kívánó államok elkötelezték magukat, hogy elérik a következőket: „(1) a demokráciát, a jogállamiságot, az emberi jogokat, valamint a kisebbségek tiszteletben tartását és védelmét garantáló stabil intézmények; (2) működő piacgazdaság, és az Unión belül érvényesülő verseny nyomásával és piaci erőkkkel való megküzdés képessége; (3) képesség a tagsággal járó kötelezettségek – többek között a politikai, gazdasági és monetáris unió célkitűzéseinek – vállalására és hatékony végrehajtására.”

A reformfolyamat a csatlakozni kívánó államokban elvégzett, a jogalkotást és az intézményeket érintő óriási munka mellett az érintett polgárok gondolkodásmódjának és kultúrájának alapvető átalakítását is szükségessé tette. A Bíróság 20 évvel később, a C-896/19. sz. Repubblica ügyben ¹ azonosította azt az elvet, hogy az államoknak el kell kerülniük a jogállamiság értékének védelmét érintő bármely visszalépést. A konferencia első ülése – az elmúlt 20 évre visszatekintve – a 2004-es bővítés nehézségeivel, valamint a tíz új tagállamnak az uniós jog fejlődéséhez való hozzájárulásával foglalkozik, amely kiemeli annak fontosságát, hogy az európai integrációs folyamat minden egyes állomásának középpontjában a közös értékek védelmének kell állnia.

Második ülés. Közös európai értékekre alapozva

A konferencia második témája, hogy milyen szerepe volt a 2004-es bővítésnek abban, hogy az Európai Unió az „értékek Uniójaként” fejlődött. Az EUSZ 2. cikkben foglalt értékeket valamennyi európai polgár osztja és tiszteli, mivel azok közös örökségük részét képezik. Ezek határozzák meg „az [EU] mint közös jogrend identitását”.² Ez az identitás nem úgy jött létre, hogy a jogrendbe

¹ 2021. április 20-i [Repubblica](#) ítélet, C-896/19, EU:C:2021:311, 64. pont.

² 2022. február 16-i Magyarország kontra Parlament és Tanács ítélet, C-156/21, EU:C:2022:97, 232. pont.

egyszerűen beépítették a nemzeti identitás részét képező olyan hagyományos tényezőket, mint például a nyelv, a történelem vagy a hagyomány. Bár az európaiak különböző nyelveken beszélnek, eltérő a hitük, másként vélekednek arról, hogy mit jelent a család, mégis, mi, európaiak osztozunk abban az érzésben, hogy egy értékközösséghez tartozunk. Az európaiak közös álláspontja, hogy az aktuális politikai többség nem diszkriminálhatja a kisebbségeket; hogy a kormányzást a törvényeknek, és nem egyének akaratának kell meghatározni; és hogy meg kell, hogy illessen minket az önrendelkezés közösségi beavatkozásoktól mentes személyes tere, ami a mai EU-t azzá teszi, ami.

A második panel célja tehát a 2. cikkben foglalt értékek vizsgálata a következő kérdéseken keresztül: milyen jogi jelleg tulajdonítható ezen értékeknek? Mi a kapcsolat ezen értékek és az uniós jog strukturális elvei – például az uniós jog elsőbbsége, a közös bizalom, a hatékonyság és a lojális együttműködés – között? Mi a szerepe az uniós bíróságoknak, illetve a nemzeti bíróságoknak ezen értékek kikényszerítésében? Teret engednek-e az értékek a nemzeti sokféleségnek? Milyen kölcsönhatásban vannak az uniós értékek a tagállamok nemzeti identitásának tiszteletben tartására vonatkozó kötelezettséggel?

Harmadik ülés. Az uniós gazdasági szabályozás

Harmadikként, a gazdasági integráció – amint azt a koppenhágai kritériumok hangsúlyozzák – célt és egyúttal kihívást is jelentett az új tagállamok számára. Az új tagállamok gazdasága és a többi uniós gazdaság közötti konvergencia biztosítása, valamint az uniós gazdasági szabályozásnak való megfelelés valóban kiemelkedően fontos volt a politikai integráció előmozdítása szempontjából, és jelentős reformok megvalósítását követelte. A tagságból eredő gazdasági és pénzügyi előnyök szolgáltak hajtóerőként számos ilyen reformhoz, mind tartalmi, mind intézményi szinten. Egyrészt e reformok szempontjából döntő szerepe volt az uniós alapoknak, és azért, hogy biztosítható legyen, hogy a tagállamok betartják a „játékszabályokat” és a jogállamiság követelményeit, különböző jogterületeken feltételrendszer-mechanismusokat vezettek be. Másrészt az új tagállamokban meg kellett kezdeni a versenyjog és (különösen a hálózatos iparágakban és a bankszektorban) az ágazati szabályozás alkalmazását, gyakran újonnan kialakított, decentralizált módon – ahogyan azt például a versenyjog területén az 1/2003 rendelet előírja – ami maga után vonta az új nemzeti versenyhatóságok és szabályozó hatóságok hatáskörének megerősítését.

Ezen összefüggések között a három fő altémát feldolgozó harmadik ülés célja annak feltárása, hogy az uniós jog – az uniós bíróságok ellenőrzése mellett – hogyan biztosította az elmúlt húsz évben a nemzeti gazdaságok és különösen az új tagállamok nemzeti gazdaságainak koherenciáját és

konvergenciáját az EU-ban, és ehhez a következő kérdéseket tárgyalja:

- Ami az uniós alapokat illeti, hogyan járultak hozzá a strukturális alapokból származó támogatások nyújtásának feltételei az új tagállamok és a régi tagállamok közötti konvergenciához és szolidaritáshoz? Hogyan hajtották végre az új tagállamok a csalás és a korrupció elleni küzdelemre vonatkozó kötelezettségüket?
- Ami az uniós gazdasági szabályozást illeti, milyen hatással volt a versenyjog és az állami támogatások joga az új tagállamok gazdaságainak a korszerűsítésére és a belső piacon az egyenlő versenyfeltételek megteremtésére? Milyen lépéseket kellett tenni a független és megfelelő erőforrásokkal rendelkező nemzeti versenyhatóságok vagy szabályozó hatóságok létrehozása érdekében? Miként valósul meg 20 év gyakorlat után a Bizottság és a nemzeti hatóságok közötti együttműködés, és melyek a jelenlegi kihívások? Milyen terjedelmű az uniós bíróságok által a nemzeti versenyhatóságok és szabályozó hatóságok működése és határozatai felett gyakorolt bírósági felülvizsgálat?
- Horizontális szinten milyen szerepe volt az uniós bíróságoknak az előzetes döntéshozatal vagy a közvetlen keresetek révén (a finanszírozás, a verseny és a gazdasági szabályozás területén) annak biztosításában, hogy a Bizottság, a nemzeti bíróságok és a nemzeti szabályozó hatóságok hatékonyan és hatáskörük átlépése nélkül együttműködjenek?